

Література

1. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>.

2. Соня Кошкіна. Що таке «руській мір» і як він став ідеологією путінського фашизму? *LB.ua*: URL: https://lb.ua/news/2024/05/14/613111_shcho_take_russkiy_mir_i_yak_vin_stav.html.

3. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України: дис...канд.юрид.наук: 12.00.08. Кропивницький: Донецький державний університет внутрішніх справ, 2024. 320 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-22>

ВІЙСЬКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА ПРЕДМЕТУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Корнієнко Максим Вікторович

*доктор юридичних наук, професор,
проректор*

*Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

У кримінології завжди відстоювалася позиція, згідно з якою стан і тенденції окремого роду злочинності прямо залежать від стану загальної злочинності, що перебуває в тісному взаємозв'язку із загальними, економічними, політичними, соціальними, правовими, організаційними, морально-психологічними та іншими процесами в державі. Підтримуючи позицію О.О. Шкути до проголошення в Україні воєнного стану така тенденція знаходила своє практичне підтвердження. Проте як показало наше дослідження, ні економічні, соціальні та правові процеси в країні не справляють такого надзвичайного впливу на зростання кількості військових кримінальних правопорушень, як зміна воєнно-політичної ситуації в державі [1, с. 75].

З лютого 2014 року Україна фактично опинилася в стані неоголошеної війни з рф, яка спочатку за допомогою військової операції окупувала та анексувала АР Крим, а потім здійснила військову агресію в окремих регіонах Донецької і Луганської областей, у зв'язку з чим Рада національної безпеки та оборони України 14 квітня 2014 р.

розпочала антитерористичну операцію, переформатовану з 30 квітня 2018 р. в Операцію Об'єднаних сил (ООС) спрямовану на протидію діяльності незаконних російських і проросійських збройних формувань.

Вивчення військової злочинності до проголошення воєнного стану в Україні показали, що з 2013 року по 2018 рік щорічно в державі вчинялося більше 0,5 млн. (2013 – 563 560; 2014 - 529 139; 2015 - 565 182; 2016 - 592 604; 2017 - 523 911) кримінальних правопорушень. З 2018 року по 2022 рік тенденція їх вчинення почала різко зменшуватися. Так, в 2018-2019 роках кількість вчинених кримінальних правопорушень зменшувалася приблизно по 40 тис. на рік, у зв'язку з чим в 2018 році загальний показник злочинності вдержаві скоротився на 15% (487 133), у 2019 році на 21% (444 130), у 2020 на 36% (360 622), в 2021 році на 43% (321 443), у 2022 році знову почав збільшуватися, і склав 31,5% (362 636) від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у 2013 році (563 560), чого на жаль не можна сказати про тенденцію вчинення військових кримінальних правопорушень. Незважаючи на загальне скорочення у 2014 році (529 139) на 7,2%, в порівнянні з 2013 роком (563 560) загальної злочинності, кількість вчинених військових кримінальних правопорушень, протягом досліджуваного періоду, зросла більше ніж в 11 разів (з 369 в 2013 році до 4153 у 2014 році) [3, с. 188].

В контексті загальної злочинності показник вчинення військових кримінальних правопорушень у 2014 році склав 0,8% (4 153/529 139), в 2015 році – 1,1% (6213/565182), в 2016 році – 0,6% (3650/592604), в 2017 році - 0,9% (4577/523911), в 2018 році – 0,8% (3694/487133), в 2019 році – 0,8 (3616/444130), в 2020 році – 1,1% (4055/360622) 2021 році – 0,9 % (3037/321443), у зв'язку з чим можемо констатувати, що з 0,065% у 2013 році протягом наступних дев'яти років (з 2014-24.02.2022) військові кримінальні правопорушення, в системі загальної злочинності в державі, стали займати близько 1%.

Як бачимо, для показників вчинення військових кримінальних правопорушень характерними є хвилеподібність коливань, найвищі показники якої спостерігалися у 2015 році (6213), 2017 році (4577) та 2020 році (4055), а найнижчий – у 2021 році. (3037). Наближені до 2021 року показники були у 2016, 2018 та 2019 роках.

З 2016 року по 2019 рік загальна кількість військових кримінальних правопорушень із певним коливанням змінилася в бік зменшення, що, на наше глибоке переконання, є необ'єктивним, оскільки значна кількість кримінальних правопорушень, які вчинені військовослужбовцями, не відбиваються в показниках кримінально-правової статистики через замкнутість, автономність військової сфери,

низький рівень громадського контролю за діяльністю ЗСУ, високий рівень корпоративності, сталі традиції військовослужбовців [4, с. 45].

Введений Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. воєнний стан став лакмусовим папірцем до рекордного зростання військової злочинності, у зв'язку із чим на тлі загального зменшення злочинності в державі набуло стрімкого зростання вчинення військових кримінальних правопорушень, середній коефіцієнт якого за 2022 р. – 3,8% у системі загальної злочинності по державі та в 4,5 рази перевищив показник 2021 р. [6, ст. 119].

Незважаючи на українсько-російську війну у 2023 році загальна кількість вчинених кримінальних правопорушень склала 475 595, що на чверть (24,8%) перевищило показники минулого року. З них 28 666 склали військові кримінальні правопорушення, що більше ніж в 2 рази перевищило показники минулого року.

До загальних детермінант вчинення військових кримінальних правопорушень можна віднести: загострення військово-політичної ситуації в країні; соціальну незахищеність військовослужбовців; кризи соціальної культури; особливості сімейного виховання; вплив найближчого оточення та засобів масової інформації; конкретні життєві ситуації, які формують людину з її системою установок та особливостями характеру; несприятливі соціально-економічні умови тощо [8, с. 26].

Загальні детермінанти вчинення військових кримінальних правопорушень, що реалізуються в умовах проходження військової служби можна поділити на дві групи: ті, які послабляються чи нейтралізуються в умовах проходження військової служби загальні причини, і ті які навпаки їх підсилюють.

До перших слід віднести: військову організацію побуту, життя і дозвілля військовослужбовців; систему морального, правового і військового виховання; статутний контроль тощо.

До факторів, що підсилюють дію загальних детермінант вчинення військових кримінальних правопорушень належать: проходження військової служби, у своїй переважній більшості, осіб молодого віку (18 – 40 років), для яких властива вища девіантна та делінквентна активність; статутна регламентація поведінки, життя, побут та відпочинку військовослужбовців, що породжує додаткову внутрішню психологічну напругу; відірваність військовослужбовців від своїх близьких, звичних умов життя, праці, побуту та відпочинку, що може стати соціально-психологічною основою кримінальних мотивацій військовослужбовців [1, с. 75].

Спеціальні (військові) детермінанти, що сприяють вчиненню військових кримінальних правопорушень, представлені конкретними недоліками організаційної, управлінської, дисциплінарної та виховної

діяльності командирів та начальників [9, с. 63]. За результатами нашого дослідження встановлено, що зазначені детермінанти, в контексті вчинення військових кримінальних правопорушень, породжують: ненормальні взаємини у військовому колективі; аморальна та протиправна поведінка командирів і начальників по службі, їх байдужне ставлення до потреб і запитів підлеглих військовослужбовців; неналежна боротьба із вживанням військовослужбовцями алкоголю та наркотиків; високий рівень латентної злочинності тощо [9, с. 63].

На підставі викладеного, підтримуючи позицію О.О. Шкути, невідкладними заходами протидії військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні ми бачимо:

- доопрацювання доктрини військової безпеки України з урахуванням вимог забезпечення національної безпеки, внутрішньої і зовнішньополітичної ситуації в країні;

- належне фінансування ЗСУ, як заходів пов'язаних з підтриманням бойової готовності військ, так і соціальних програм для військовослужбовців та членів їхніх сімей;

- повний перехід ЗСУ, виключно на військову службу за контрактом [1, с. 76].

- вдосконалення кадрової політики ЗСУ спрямованої на усебічну підготовку офіцерського та сержантсько-старшинського складу, підвищення вимог до його ділових і моральних якостей [11, с. 335].

Література

1. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions (Злочини у військовій сфері: причини та умови). *European Reforms Bulletin №2, 2020. с. 74-77.* <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>

2. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та перспективи розвитку Воєної організації та сектору безпеки України» Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 05.07.2012 № 5086-VI Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5086-17#Text>

3. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes (Зарубіжний досвід запобігання військово-економічній злочинності). *Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022).* P. 185-190 <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>

4. Дмитренко Н.А., Шкута О.О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 186 с.

5. Дмитренко Н.А. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у Збройних Силах України. Дис. на здоб. наук. ступ. докт. філос. Одеса. 2021. 230 с.

6. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А.О. Кавунська, М.В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 212 с. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/709dee25-1201-4e68-ab35-9a1a07514d1e/download>

7. Рева А.О. Морально-психологічні ознаки особистості дезертира в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні питання юридичної науки*. 2022. № 18. С. 225-230.

8. Чимищенко С. М. Соціальний захист військовослужбовців. *Фінанси України*. 2005. № 11. С. 46–51.

9. Кримінологія : підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслакова, 2020. 612 с.

10. Артеменко О.М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти порядку проходження військової служби: дис. ... кандидат... юрид. наук: 12.00.08 / Науково-дослідн.інститут вивчення проблем злочинності ім.академ. В.В.Сташиса. Харків, 2018. 225 с.

11. Anna Reva Główne zadania i cechy ogólnego społecznego zapobiegania dezercji w warunkach stanu wojennego w Ukrainie. *Education, Law, Management* 2022 № 3 (47) P. 332-336

12. Концепція військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України. Затверджено наказом Міністра оборони України № 295 від 08.06.2010.

13. Камеш С. І. Військово-патріотичне виховання в контексті ідеологічної роботи в Збройних Силах України. *Вісник національного університету оборони України*. 2014. № 2. С. 331–334.

14. Пальчик С. І. Військово-патріотичне виховання як фундамент ідеологічної роботи в Збройних Силах України. *Вісник національного університету оборони України*. 2014. № 2. С. 335–340.

15. Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 - 2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріоті [...] Міноборони України; Наказ, Програма, План від 11.01.2012 № 14. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014322-12#Text>

16. Каменюк Ю. В., Алещенко В. І. Психологічні засади формування патріотизму військовослужбовця Збройних Сил України. *Вісник національного університету оборони України*. 2014. 1 (44)№ 3. С. 82-87.